УПРАВЛІННЯ КОЛОНІЯМИ В ПРИЧОРНОМОР'Ї
VERWALTUNG DER KOLONIEN IM SCHWARZMEERGEBIET

Надані колоністам права і переваги, особлива система управління колоніями, заснована на ідеї опікунства, сприяли їх влаштуванню і розвитку. Колоністи перебували під п'ятикратним наглядом: виборних, наглядачів, піклувальних органів, церкви, загальних державних установ. Група колоній складала колоністський округ. До середини XIX ст. існувало 16 німецьких і меннонітських округів.

Для управління була створена опікунська контора у Катеринославі (1800). Її функції регламентувала інструкція (1800), а першим керівником став силезець Самуїл Контеніус (1800–1818). Управління округами і колоніями здійснювалося через наглядачів колоній, які постійно там жили, і затверджених керівництвом обер-шульців, амтс-бейзіцерів, шульців і бейзіцерів (старост і їхніх помічників), які обиралися з кращих колоністів. Їх діяльність визначала інструкція внутрішнього розпорядку колоній (1801), що діяла впродовж 70 років. У кожній колонії засновувався сільський приказ на чолі з шульцем. У головній колонії округу знаходився окружний приказ на чолі з обер-шульцем. На них покладалися фіскальні та поліцейські функції, давалося право вирішувати дрібні суперечки між колоністами. Запорукою господарського розвитку вважалися дисципліна і працьовитість. Ледачим, недбайливим і непокірним загрожувало покарання аж до тілесних екзекуцій, позбавлення господарства, висилки до Сибіру, вигнання за кордон для науки іншим. Як провідники рішень колоніального керівництва в усіх сферах життя, виборні були підзвітні йому і відповідальні за те, що відбувається у колоніях. Таке самоврядування зберігалося до 1871 р.

Зі збільшенням кількості поселень було створено нову установу – Піклувальний комітет про іноземних поселенців Південного краю Росії (1818), який управляв усіма іноземними колоніями у межах Херсонської, Катеринославської, Таврійської губерній та Бессарабської області. Наділений повноваженнями нарівні з губернськими правліннями, крім облаштування колоній і сприяння веденню господарства, комітет мав контрольні, фіскальні, поліцейські, судові і виправні функції. Підпорядковувався МВС, згодом МДІ (1837). Управління здійснював через три опікунські контори в Одесі, Катеринославі, Каушанах (1818–1833), наглядачів і виборних. Очолювали його переважно прибалтійські німці: Е. Ган, барон Ф. фон Розен, барон П. Местмахер, О. Гамм, Ф. фон Лізандер, В. фон Еттінгер. Комітет аналізував господарську діяльність колоній, для поширення серед німецьких колоністів спеціальних і нових знань у сфері ведення сільського господарства і розвитку ремесел видавав газету німецькою мовою (1846–1862).

Російські піддані німці-колоністи підлягали загальним нормам російського законодавства як державні селяни. Діючі законодавчі акти, що стосувалися життя колоній, увійшли до «Статуту про колонії іноземців в імперії» (1857).

1871 р. приніс радикальні зміни щодо статусу колоністів і перетворення їх управління: вони стали поселянами-власниками, опікунські органи були скасовані, колоніальні округи розформовані, на їх території утворені волості, управління здійснювали губернські і повітові структури. До цього часу в трьох губерніях на казенних землях налічувалося понад 190 німецьких колоній із населенням 150 тис. душ обох статей і майже стільки ж колоній на куплених і орендованих землях. У їхньому володінні було понад 1 млн десятин землі.

1

ИНСТРУКЦІЯ
КОНТОРѢ ОПЕКУНСТВА НОВОРОССІЙСКИХЪ ИНОСТРАННЫХЪ ПОСЕЛЕНЦОВЪ.

1 е.

На подлинномъ написано собственною ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА рукою такъ:

Быть по сему.

Іюля 26 дня 1800 года.
Царское село.

Управлять сей всѣми колоніями иностранныхъ въ Новороссійской Губерніи состоящихъ, имѣть надлежащее по опекѣ попеченіе и присмотръ, и заниматься хозяйственными распоряженіями къ настоящей ихъ пользѣ и къ сельской экономіи относящимися.

2 е.

Первоначальный приступъ къ упражненію Конторы будетъ состоять въ приведеніи въ точное и непремѣнное исполненіе всѣхъ постановленій, содержащихся въ Высочайше-конфирмованномъ ЕГО ИМПЕРАТОРСКИМЪ ВЕЛИЧЕСТВОМЪ 6 го числа Апрѣля сего 1800 года докладѣ, поднесенномъ отъ Правительствующаго Сената о предполагаемыхъ средствахъ къ поправленію и улучшенію состоянія Новороссійскихъ иностранныхъ поселенцовъ, для чего и снабдѣна она копіею съ того доклада.

3 е.

Контора, производя по законамъ судъ и расправу между иностранными въ колоніяхъ, всякія дѣла случающіяся между ими и природными Россійскими разнаго

1.
Інструкція для Новоросійської опікунської контори в Катеринославі. 1800
Instruktion für das Neurussische Fürsorgekontor in Jekaterinoslaw. 1800

2.
Перший номер газети «Співрозмовник для німецьких поселенців Південної Росії». 1846
Erste Ausgabe der Zeitung „Unterhaltungsblatt für deutsche Ansiedler im südlichen Russland". 1846

2

Unterhaltungsblatt
für
deutsche Ansiedler im südlichen Rußland.

№ 1. April. 1846.

Inhalt: Vorrede — Ueber den Nutzen des Tabacksbaues — Ueber die landwirthschaftlichen Fortschritte im Molotschner Mennoniten-Bezirke in dem Jahre 1845. — Wirthschaftskalender — Verfertigung Dauerhafter zur Heilung von Brandwunden. Productenpreise.

Liebe Kolonisten!

Der väterlichen Fürsorge unserer Landesregierung habt ihr es zu verdanken, daß dieses Blatt, welches euch angenehm und nützlich unterhalten soll, in deutscher Sprache erscheint. Viele von euch möchten wohl gern wissen, wie es in der landwirthschaftlichen Welt zugeht, wie darin Alles geschäftig und regsam ist, wie auch hier in eurem neuen Vaterlande Gewerbe aller Art emporblühen, Vieles verbessert und manches Neue, wenn es gut ist, angenommen und angewendet wird.

Den Kolonisten gewährten Rechte und Privilegien, das auf der Idee der fürsorglichen Betreuung errichtete besondere System der Kolonienverwaltung, förderten die Einrichtung und Entwicklung der Kolonien. Die Kolonisten standen unter fünffacher Aufsicht: der gewählten Amtsträger, der Aufseher, der Fürsorgebehörden, der Kirche, der allgemeinen staatlichen Behörden. Eine Gruppe von Kolonien bildete einen Kolonistenbezirk. Mitte des 19. Jahrhunderts gab es 16 deutsche und mennonitische Bezirke.

Für die Verwaltung wurde 1800 das Fürsorgekontor in Jekaterinoslaw eingerichtet. Seine Kompetenzen waren in der Instruktion von 1800 reglementiert. Der Schlesier Samuel Contenius wurde zum ersten Leiter des Kontors (1800–1818). Die Kolonien wurde verwaltet von Aufsehern, die dort ständig wohnten, und von den von der Obrigkeit bestätigten, aus den Reihen der besten Kolonisten gewählten Oberschulzen, Amtsbeisitzern, Dorfschulzen und Beisitzern. Ihre Tätigkeit war durch die Instruktion für die innere Einrichtung und Verwaltung der Kolonien reglementiert (1801), die 70 Jahre lang in Kraft war. In jeder Kolonie wurde ein Dorfamt mit einem Schulzen an der Spitze eingerichtet. In der Hauptkolonie eines Bezirks gab es das Bezirksamt mit einem Oberschulzen. Ihnen oblagen Fiskal- und Polizeifunktionen, sowie die Regelung von weniger wichtigen Streitigkeiten zwischen Kolonisten. Die Gewähr der wirtschaftlichen Prosperität sah man in der Disziplin und der Arbeitsamkeit. Arbeitsscheuen, Nachlässigen und Aufsässigen drohte als Mahnung für die Anderen, Bestrafung bis hin zur Körperstrafe, Entzug der Wirtschaft, Verbannung nach Sibirien, Ausweisung über die Landesgrenze. Die gewählten Amtsträger waren Vollstrecker der Entscheidungen der Kolonialverwaltung in allen Lebensbereichen, waren dieser gegenüber Rechenschaft schuldig und für alle Vorkommnisse in der Kolonie verantwortlich. Diese Selbstverwaltung hatte bis 1871 Bestand.

Mit dem Anwachsen der Anzahl der Siedlungen wurde eine neue Behörde, das Fürsorgekomitee für ausländische Ansiedler in Südrussland (1818), gegründet, das alle Ausländerkolonien in den Gouvernements Cherson, Jekaterinoslaw, Taurien und dem Gebiet Bessarabien verwaltete. Das Komitee hatte Vollmachten einer Gouvernementsverwaltung und war neben der Einrichtung der Kolonien und Förderung ihrer Entwicklung auch für deren Kontrolle, Abgaben, polizeiliche und gerichtliche Belange sowie den Strafvollzug zuständig. Es unterstand dem Innenministerium, später dem Ministerium für Reichsdomänen (1837) und übte die Verwaltung mittels der Fürsorgekontore in Odessa, Jekaterinoslaw und Kauschany (1818–1833) sowie der Aufseher und gewählten Amtsträger aus. An seiner Spitze standen meistens Baltendeutsche: E. Hahn, Baron F. von Rosen, Baron P. Mestmacher, A. Hamm, F. von Lysander, W. von Oettinger. Das Komitee analysierte die wirtschaftliche Entwicklung der Kolonien und hat zur Verbreitung von neuen Kenntnissen über die Wirtschaftsführung und die Entwicklung des Handwerks unter den Kolonisten eine Zeitung in deutscher Sprache herausgegeben (1846–1862).

Die deutschen Kolonisten unterlagen als russische Untertanen, wie andere Staatsbauern auch, den allgemeinen Normen der russischen Gesetzgebung. Geltende Gesetzesbestimmungen, die das Leben der Kolonien direkt betrafen, wurden in den „Verordnungen für die ausländischen Kolonien in Russland" (1857) zusammengefasst.

Das Jahr 1871 brachte eine radikale Veränderung des Status der Kolonisten und einen Wandel ihrer Verwaltung mit sich: sie wurden zu Ansiedlern-Eigentümern, die Fürsorgebehörden wurden abgeschafft, die Kolonistenbezirke aufgelöst, auf deren Territorium Amtsbezirke (Wolost') geschaffen, die Verwaltung oblag den Gouvernements- und Bezirksbehörden. Zu dieser Zeit zählte man in 3 Gouvernements auf Staatsland mehr als 190 deutsche und mennonitische Kolonien mit einer Bevölkerung von 150 Tausend Seelen beiderlei Geschlechts und fast die gleiche Anzahl von Kolonien auf gekauftem und gepachtetem Land. In ihrem Eigentum waren mehr als 1 Mio. Desjatinen Land.

3

4

МИНИСТЕРСТВО
ГОСУДАРСТВЕННЫХЪ
ИМУЩЕСТВЪ
Попечительный Комитетъ
объ
Иностранныхъ Поселенцахъ
Южнаго Края Россіи
№ отдѣленіе 4.
Столъ I
Одесса
27 Сентября 1861 года.
№ 167

3.
С. Х. Контеніус (1748–1830) 30 років життя віддав налагодженню господарства в колоніях, які були облаштовані за його планами, особисто інспектував їх, готував інструкції тощо. Невідомий художник. Одеський історико-краєзнавчий музей
S. Ch. Contenius (1748–1830). Er widmete 30 Jahre seines Lebens der wirtschaftlichen Entwicklung der Kolonien, die nach seinen Plänen angelegt waren, inspizierte sie persönlich, arbeitete Instruktionen u.a. aus. Unbekannter Maler.
Odessaer historisch-heimatkundliches Museum

4.
Фрагмент офіційного бланка Піклувального комітету. 1861
Fragment des Briefpapiers des Fürsorgekomitees. 1861

5

ANKÜNDIGUNG.

SAMMLUNG
DER
BESTIMMUNGEN UND VERORDNUNGEN
FÜR DIE KOLONIEN DER AUSLÄNDER
IM RUSSISCHEN REICHE.

СВОДЪ УЧРЕЖДЕНІЙ И УСТАВОВЪ О КОЛОНІЯХЪ ИНОСТРАНЦЕВЪ ВЪ ИМПЕРІИ.
(СВ. ЗАК. Т. XII. Ч. 2.)

Nach dem Russischen Originale übersetzt und mit einem Anhange vervollständigt
von
August Wirth,
Cand. jur.

ST. PETERSBURG.
1862

5.
Статут для іноземних колоній в Росії (1857), виданий німецькою мовою (1862)
Verordnungen für die ausländischen Kolonien in Russland von 1857, 1862 veröffentlicht in deutscher Sprache

6

6.
Будівля Піклувального комітету в Одесі, побудована в середині XIX ст.
Gebäude des Fürsorgekomitees in Odessa, errichtet Mitte des 19. Jh.

7

КЛЯТВЕННОЕ ОБѢЩАНІЕ.

Я, нижеподписанный, обѣщаюсь и клянусь Всемогущимъ Богомъ, предъ Святымъ Его Евангеліемъ и честнымъ крестомъ, въ томъ, что хощу и долженъ ЕГО ИМПЕРАТОРСКОМУ ВЕЛИЧЕСТВУ, сему потомству и преемникамъ Всероссійскаго ПРЕСТОЛА ГОСУДАРЮ ИМПЕРАТОРУ АЛЕКСАНДРУ НИКОЛАЕВИЧУ, Самодержцу Всероссійскому, и ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА Наслѣдникамъ, ЕГО ИМПЕРАТОРСКОМУ ВЫСОЧАЙШУ ГОСУДАРЮ ЦЕСАРЕВИЧУ и ВЕЛИКОМУ КНЯЗЮ АЛЕКСАНДРУ АЛЕКСАНДРОВИЧУ, верно и подлежащее служить и во всемъ повиноваться, на пользу вновь основываемаго до нисходящей линіи прямо, и отъ въ Высочайшему ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА Наслѣдникамъ Прямо и Законно, принадлежащаго права и преимущества, умножающихся и впредь увеличивающихся, по крайнему разумѣнію, силѣ и возможности предоставленнаго, и обязываюсь, по мѣрѣ моихъ способностей, ревностно и усердно, не щадя ни чинъ, ни ни ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА, первой особы и всего Государства, ни всякихъ случаевъ, могущихъ возникнуть. О умаленіи же ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА интересовъ, тотчасъ донести, гдѣ и въ чемъ, увидя, не только замѣчаемое, обнаружу, но и какимъ образомъ, отъ кого и какъ, дѣлаемо, и кто допускаетъ тайнымъ, и вопреки повелѣнію или другимъ образомъ, хранить тайну, и, напротивъ, дѣлаетъ, или не дѣлаетъ, что, по мнѣнію моему, ЕГО ИМПЕРАТОРСКОМУ ВЕЛИЧЕСТВУ, вредно, и, какъ, по мнѣнію моему, не соотвѣтствующее Генеральному, тому, и не подлежащей, опредѣленной и отъ прежнаго дѣ времени ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА Высочайше отъ предшественниковъ Его мною повелѣнныхъ опредѣленныхъ Постановленіяхъ, Регламентахъ и Уставахъ, подлежащихъ обращенію въ совѣтѣ своей подписаться, и для своей пользы, спокойствія, другъ и врагамъ, противно должности своей и пренебрегъ по поступку; а такъ, обязуюсь себя вести и поступать, какъ верному ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА подданному: благоразумно, кто и надлежитъ, а вмѣ, а предъ Богомъ и Судомъ ЕГО отвѣтствовать въ томъ, всегда помнить долгъ мой, какъ сущаго мя Господа Бога, отвѣтомъ и обѣщаю до конца; Въ свидѣтельство чего и сей клятвы, сдѣлавъ сами и Крестъ Спасителя моего. Аминь.

Въ сему клятвенному обѣщанію принесъ свидѣтель, Кавалеръ Новорусскій Помѣщикъ, Мирнаго Ранга, Иванъ Иванов.

Къ принятію приказалъ: Г. Ноллеръ, Мирнаго ранга Новорусскій Помѣщикъ.

При приказѣ съ принятіи присутствовали: Мирнаго Ранга Иванов.

7.
Клятвена обіцянка бейзіцера колонії Ней-Фрейденталь Херсонської губернії при вступі на посаду. 1870
Bei Amtsantritt geleistetes Gelöbnis des Beisitzers der Kolonie Neu-Freudental, Gouvernement Cherson. 1870

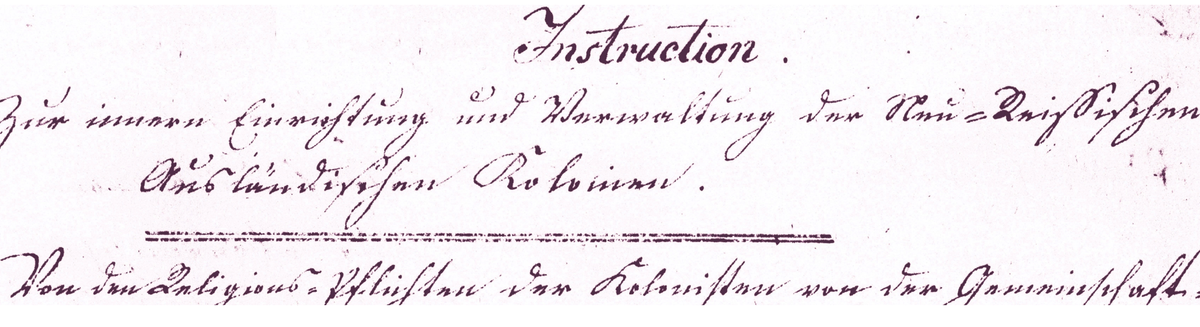

Instruction.
Zur innern Einrichtung und Verwaltung der Neu-Russischen Ausländischen Kolonien.

Von den Religions-Pflichten der Kolonisten von der Gemeinschaft-

Bundesministerium des Innern

Das Projekt wird auf Initiative des Rates der Deutschen der Ukraine, mit finanzieller Unterstützung vom Bundesministerium des Innern durch den Wohltätigkeitsfonds „Gesellschaft für Entwicklung" durchgeführt.

Konzeption und Texte: Dr. Alfred Eisfeld
Redaktion der Illustrationen: Olga Eisfeld

Rat der Deutschen der Ukraine
Рада німців України